

The Book of Kohelet The Meaning of Life Rabbi Shai Finkelstein

קהלת פרק א פסוק א

דברי קהלת בן־דוד מלך בירושלם:

קהלת רבה א:א

למה נקרא שמו קהלת, שהיו דבריו נאמריו בהקהל, על שם שאמר (מלכים א ח, א): אז יקהל שלמה. ... בן דוד, מלך בן מלך, חכם בן חכם, צדיק בן צדיק, ... תני רבי שמעון בן יוחאי אשרי מי שזכה למלך במקום מלכות.

תלמוד בבלי, שבת ל עמ' א

אנת שלמה אן חכמתה, אן סוכלתנותה? לא דייה שדבריה סותריו דברי דוד אביה, אלא שדבריה סותריו זה את זה. דוד אביה אמר: "לא המתים יהללו יה", ואת אמרת: "ושבח אני את המתים שכבר מתו", וחסרת ואמרת: "כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת!" לא קשיא, הא דקאמר דוד "לא המתים יהללו יה" — הכי קאמר: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות קודם שיימות, שכיון שמת, בטל מן התורה ומו המצות ואין להקדוש ברוך הוא שבח בו. והיינו דאמר רבי יוחנן, מאי דכתיב: "במתים חפשי" — כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומו המצות. ודקאמר שלמה "ושבח אני את המתים שכבר מתו", שכשחטאו ישראל במדבר, עמד משה לפני הקדוש ברוך הוא ואמר כמה תפלות ותחנונים לפניו ולא נענה, וכשאמר "זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך" — מיד נענה. ולא יפה אמר שלמה "ושבח אני את המתים שכבר מתו?"

ויקרא רבה כח א, קהלת א א

אמר ר' בנימין בן לוי: בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת שמצאו בו דברים שהם נוטין לצד מינות. אמרו: הא כל חכמתו של שלמה שבא לומר: "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש"? יכול אפילו בעמלה של תורה במשמע? חזרו ואמרו: לא אמר: "בכל עמל", אלא: "בכל עמלו" - בעמלו אינו מועיל, אבל הוא מועיל בעמלה של תורה. אמר ר' שמואל בר רב יצחק: בקשו לגנוז ספר קהלת שמצאו בו דברים שהם נוטים לצד מינות. אמרו: הא כל חכמתו של שלמה שבא לומר: "שִׁמְח בְּחֹר בְּיִלְדוּתֶיהָ וְיִטִּיבָה לָבֶהּ בְּיָמֶי בְּחֹרוֹתָהּ וְהִלָּךְ בְּדַרְכֵי לָבֶהּ וּבְמַרְאֵי עֵינֶיהָ" (קהלת יא ט)! משה אמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (במדבר טו) ושלמה אמר: "והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך"?! - לא דין ולא דיין, הותרה הרצועה! כיון שאמר: "ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט" (שם), אמרו: יפה אמר שלמה. ר' הונא ור' אחא בשם ר' אֶלְפָּאֵי: עמל הוא תחת השמש ואוֹצֵר הוא לו למעלה מן השמש. ר' יודן אומר: תחת השמש - אינו (אין לו), לפני השמש - יִשְׁנו (אין לו).

רלב"ג

הנה הודיענו בזה תחלה מי היה מחבר זה הספר: ואולם התועלת המגיע מזה הוא כי זה ממה שיעמידנו על כוונת המחבר בדבריו וזה כי כשיתבארו לנו דיעותיו ממקומות אחרים ויראה מדבריו מה שהיה מקביל באופן מה לדיעותיו הנה נפליג העיין בדבריו באופן שנעמוד על אמתת כוונתו שהיא בלי ספק נאותית ולולא התבאר לנו זה מהמחבר היינו עוזבים העיון בדבריו כשיראו לנו בלתי נאותים בתחלת המחשבה וימנע ממנו מפני זה התועלת המגיע מהדברים ההם. והודיענו שנית איך היה אופן חבור זה הספר ר"ל שאלו הדברים היו ממה שיראה בתחלת המחשבה אשר היא קהלת ומקבצת הסותרים. והתועלת המגיע מזה הוא כשנדע אופן חיבור הדברים נעמוד על מה שבהם מהשלמות או הפכו. והמשל שאם נראה שלא השלים המחבר את דבריו באופן אשר ייעד ונשמטו מדבריו הקדמות היה ראוי שיזכרם לפי מה שייעד הנה אפשר לנו שנשלים החקירה באופן ההוא ונבחר ההקדמות הצודקות עד שישלם לנו האמת בדרוש ההוא לפי מה שאפשר בו שיקבל מן האמות וכאלו ישלים בכח המחבר בזה במה שקצר בעיון בדרוש ההוא ואם התבאר לנו שכבר השלים דבריו באופן ראוי לפי מה שייעד אז יתברר לנו שלמות דבריו ותהיה השגתינו מפני זה בדרושים ההם יותר שלמה.

על ספר קהלת: אוסף המכיל אמרות "חריגות" או תפיסת עולם אחידה ועקבית (ד"ר שמאי גלדנר, אוניברסיטת חיפה, מחלקת מקרא ותולדות עם ישראל)

"...עד כמה שואף קהלת להציג את מיצוי ההוה כעינינו העיקרי. השלילה שבדבריו אינה שלילת החיים מעיקרם. הוא שולל רק אותם חיים שיש בהם משום בריחה מן המציאות וממיצוי הוה והקיים. במובן הרחב, "בריחתו" של האדם מן החיים מוצאת את ביטוייה במאמץ המתמיד להנציח את עצמו. במאמץ זה מתגלה הניכור שבינו ובין הטבע, על מערכת חוקיו...מאמציו של האדם החולף, אשר מאומה לא נותר ממנו, עומדים בניגוד גמור לטבע שקביעת חוקיו היא נצחית...במילים אחרות, ההמלצה היא שלא יטיל האדם על עצמו התחייבויות "לטווח ארוך" שהרי בזאת הוא משתעבד למשימה, ואולי אף לאורחות חיים, שאינו יכול לצפות את התפתחויותיהם או את שינויהם. בכך הוא מאבד, שוב את ההוה, אין הוא "שולט" בו ואינו יכול למצותו...הדבר היחידי שיש בו ממש הוא ניצולו המרבי של שטח המצוי תחת שליטתך המלאה...המצב הידוע והוודאי עדיף על פני המצב היוצר אשליות.

קהלת רבה א:א-ב

הַבַּל הַבְּלִים. רַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר דְּוֹד אָמַר דְּבַר אַחָד וְלֹא פִּרְשׁוּ, וּפִרְשׁוּ שְׁלֵמָה בְּנֹו. שְׁלֵמָה אָמַר דְּבַר אַחָד וְלֹא פִּרְשׁוּ, וּפִרְשׁוּ דְּוֹד אָבִיו. דְּוֹד אָמַר (תהלים קמד, ד): אָדָם לַהֲבֵל דָּמָה, לְאִיזָה הַבֵּל, אִם לַהֲבֵל שֶׁל תַּנּוּר יֵשׁ בּוֹ מִמֶּשׁ, אִם לַהֲבֵל שֶׁל פִּיֶּרֶה יֵשׁ בּוֹ מִמֶּשׁ, בָּא שְׁלֵמָה בְּנֹו וּפִרְשׁוּ, הֲדָא הוּא דְכָתִיב: הַבֵּל הַבְּלִים אָמַר קֵהֶלֶת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן מִתְּנִי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה, לְאָדָם שֶׁשׁוּפֶת שְׁבַע קִדְרוֹת זֹו לְמַעְלָה מִזֹּו לְמַעְלָה מִזֹּו, וְהַבֵּל שֶׁל עֲלִיוֹנָה אִין בּוֹ מִמֶּשׁ. שְׁלֵמָה אָמַר (קהלת ו, יב): כִּי מִי יוֹדֵעַ מֶה טוֹב לְאָדָם בְּחַיִּים וְיַעֲשֶׂם כְּצֹל. בְּאִיזָה צֹל, אִם כְּצֹל שֶׁל כֶּתֶל יֵשׁ בּוֹ מִמֶּשׁ, אִם כְּצֹל שֶׁל דְּקָל יֵשׁ בּוֹ מִמֶּשׁ, בָּא דְּוֹד וּפִרְשׁוּ (תהלים קמד, ד): יָמָיו כְּצֹל עוֹבֵר. רַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַב אַחָא כְּהֵדִין עוֹפָא דְעֵבֶר וְטוּלִיָּה עֵבֶר עֲמִיָּה. שְׁמוּאֵל אָמַר כְּצֹלָן שֶׁל דְּבוּרִים שְׂאִין בּוֹ מִמֶּשׁ שֶׁל כְּלוּם.

קהלת- פרקי אבות וחכמה של תורה (פרופסור יצחק גוטליב, מחלקת תנ"ך בר אילון)

"קהלת הוכנס א"כ לקאנון לא מפני 'סובלנותם והטעם הטוב' של חז"ל ולא מפני המשגה המוצלח של ייחוס הספר לשלמה המלך (ביטוי של גורדיס במאמרו Koheleth: The Man and his World, New York 1968 p-38 . הוא התקבל על ידי מסדרי המקרא בחוליה חיונית בשרשרת המחשבה של היהדות. בעיני חז"ל קהלת הציג את השאלות הנכונות בנושא משמעות האדם והחיים אך הניח אותן בלי מענה מתוך תסכול ותמיהה. המבנה הקשה של הספר פתח פתח לכחמים "להשלימו": קהלת שאל וחז"ל ענו בפרקי אבות. ניתן אפוא להבין את הקירבה הסגנונית כתכסיס ליצירת "קאנון" רחב יותר, "קאנון החכמה" הכולל גם את קהלת ואת את התורה שבע"פ. בדרך זה הפך ספר קהלת המבוא לאמונותיהם ודעותיהם של חכמים... בניגוד מוחלט ל"עמל" של קהלת שאין לו שכר, חז"ל הבטיחו שכר בעמלה של תורה: "אנח עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר" האם יש ספק בדבר "שאני עמל" של חז"ל בא כנגד "ולמי אני עמל" של קהלת? השימוש המודע בלשון דומה גישר על תהום הפער בין שאלותיו של קהלת לתשובותיהם של חז"ל וחיזק את הרושם שיש רצף בין שני ספרים כה שונים... הדימיון הלשוני בין קהלת לאבות נועד לגשר בין החכמה המקראית לחוכמת התורה (שבע"פ) אולי לתהליך זה כיוונו חז"ל באמרתם על קהלת "שתחילתה וסופה דברי תורה". כל המאמרים בנוסח "ביקשו לגנוז את ספר קהלת" לא באו אלא להזהיר את הקורא שעליו ללמוד את הספר רק במסגרת הקאנון המורחב של חכמת התורה. "סוף דבר" של קהלת הוא אפוא ראשית חוכמה של פרקי אבות". (הערה שלי: לא ברור אם מקבל את דברי חז"ל שקהלת הוא שלמה או שהוא ספר מאוחר שהתחבר במאות 3-4 לספירה והקשר לשלמה כדי "לחזק" את הספר)